

COMUNITĂȚILE ROMÂNEȘTI DIN MEDII MULTIETNICE ÎN FLUXUL PROCESELOR CONTEMPORANE

1. Câteva repere teoretice

Identitatea unui individ, grup sau a unei comunități umane este un proces de constituire continuă, cu deschidere permanentă dinspre trecut, prin prezent spre viitor. Ea se îmbogățește și se diversifică cu fiecare perioadă de evoluție sau nouă experiență, ducând la apariția unor noi trăsături și semnificații ce se transmit, apoi, din generație în generație.

În cele ce urmează, ne vom ocupa de problema păstrării identității comunităților românești din medii multietnice în fața unor procese fundamentale din zilele noastre: revigorarea unor tendințe iredentiste, intensificarea contactului dintre culturi, integrarea europeană și globalizarea. De fapt, la o analiză mai detaliată a temei va trebui să descifrăm că în efortul de păstrare a identității naționale, purtătorii ei – indivizi, grupuri, comunități – au de înfruntat multiple forțe care se manifestă, mai degrabă, ca forțe centrifuge decât ca forțe centripete și anume: noile tendințe de asimilare, diversitatea sau multietnicitatea, europenizarea, globalizarea – ultimele două fiind procese la scară continentală sau planetară.

Ceea ce vrea să demonstreze discursul de față este că păstrarea identității naționale nu este un proces automat, care se realizează de la sine, neted și fără probleme. Nu. Nici pe departe. Este rezultanta unor tensiuni, a unor opoziții, uneori destul de dure, dintre contrarii care prin natura lor obiectivă pot duce la destrămarea identității fie în favoarea diversității sau alterității nearticulate, fie a continentalului sau universalului.

Fără să respingem valențele diversității etnice, ale spiritului european sau universal, în cele ce urmează, încercăm să demonstrăm că identitatea națională rămâne coloana vertebrală, axul central care va da sens și semnificație profund umană tuturor celor trei procese. Identitatea națională este certificatul de naștere, zestrea socio-culturală care asigură asimilarea, înflorirea și dezvoltarea trăsăturilor multietnice, europene sau mondiale. În afara identității naționale cu adânci repere în timp și în spațiu, indivizii seamănă cu frunzele în vânt sau cu firele de nisip pe malul mării, iar

grupurile și comunitățile cu starea gregară a speciei umane, pre-organizată și încă subdezvoltată social.

Pentru a dezvălui traiectoria complexă și contorsionată a menținerii identității unei comunități trebuie, mai întâi, să-i relevăm multitudinea formelor de manifestare și notele definitorii care o deosebesc de alte ansambluri umane.

Raportată la scara geografică sau spațială pe care se întinde, o comunitate poate fi: locală, națională, regională, continentală sau mondială, adică: un sat/comună, o țară, o zonă, țările unui continent sau întreaga societate umană de pe glob. Unghiul de raportare spațială mai restrâns sau mai amplu, este semnificativ pentru tipul de comunitate la care facem referință.

Comunitățile etnice sunt componente organice ale acestor structuri geografice, trăsăturile lor constituindu-se în toate tipurile spațiale. La nivelul țării, avem comunitatea națională, comunitate majoritară, formată covârșitor din români, circa 90% din populația țării și din membrii grupurilor etnice – cele 18 minorități – cu o pondere de 10%. La nivel regional, în vecinătatea frontierelor, se găsesc comunități românești care formează comunități majoritare, ca în Republica Moldova și în Bucovina din Republica Ucraina. În celelalte țări, se găsesc comunități românești mai mult sau mai puțin compacte, însă integrate în alte populații majoritare. Pe lângă acestea, în zilele noastre, se construiesc prin tratate, convenții și strategii, în cooperare, comunități regionale ce cuprind părți din diferite țări apropiate geografic, comunități continentale – cea europeană, asiatică. Sinteza tuturor este comunitatea mondială a tuturor locuitorilor planetei.

După cum se observă, conceptul de comunitate are o largă arie de răspândire și utilizare, corespunzător cu segmentele spațiale la care face referință. Din multitudinea de tipuri de comunități, pentru început, vom zăbovi asupra comunității naționale și comunității etnice locale.

Comunitatea națională semnifică națiunea – realitate socio-culturală și politică-economică târzie, structurată pe temelia și cadrele statului devenit el însuși, astfel, stat național. Ca principii de organizare a Europei și chiar a lumii,

națiunea și statul național au constituit creații fertile ale istoriei pentru că prin ele popoarele lumii și-au exprimat și valorificat personalitatea, specificul propriu în infinita diversitate a lumii.

Națiunea este o comunitate stabilă de oameni, istoricește constituită, ce trăiește pe un spațiu delimitat prin frontiere recunoscute pe plan internațional și se caracterizează prin: trăsături fizice și psihice asemănătoare, limbă, cultură și religie proprii, simbolistică distinctivă, adică, steag, stemă și imn cu puternice reverberații afective și prin viață socială și economică pe întreg teritoriul în care se angajează cu aporturi diferite întreaga populație.

Membrii națiunii au sentimentul de apartenență la aceasta, au conștiință națională și manifestă o puternică solidaritate intracomunitară – trăsături fundamentale care, în prezența unei autentice dezvoltări culturale, devin poli de cristalizare a identității naționale.

În raport cu națiunea sau comunitatea națională, etnia sau comunitatea etnică are dublă semnificație: pe de o parte, poate desemna grupul majoritar – națiunea, iar pe de alta, numai un segment al societății, un grup al ei, caracterizat prin istorie, origine, cultură, religie și limbă comune, diferite de ale altora cu care conviețuiește.

Națiunea sau comunitatea națională reprezintă populația majoritară sau grupul etnic majoritar ale cărui trăsături sunt definitorii pentru societate ca întreg, pentru statul național, delimitat prin frontiere și recunoscut prin însemne sau simboluri specifice. Alături de grupul etnic majoritar care dă numele națiunii, în comunitatea națională conviețuiesc și alte comunități sau grupuri etnice cu personalitate psiho-socio-culturală distinctivă care nu pot accede însă la atributele statului de autonomie, suveranitate și autodeterminare.

Corespunzător comunității naționale și comunității etnice se disting identitatea națională și identitatea etnică, identitatea națională construindu-se pe temelia identității etnice care este nucleul primordial în timp și spațiu. În zilele noastre, sunt comunități etnice – precum romii – care nu sunt constituite în state-națiuni și, ca atare, nu se pot defini comunități naționale.

În concluzie, dintre multiplele tipuri de comunități, națiunea se verifică a fi liantul dintre lumea imediată a omului și umanitate ca realitate și concept cu cel mai înalt grad de generalitate și, tot prin ea, statul național mediază relațiile cu alte națiuni. Națiunea este entitatea supremă de raportare a individului aflat

în unicitatea sa irepetabilă și univesalitatea sa ca specie pe pământ. Corelată ei, identitatea națională îi asigură acestuia atât legătura cu lumea concretă și nemijlocită din care a apărut și în care s-a dezvoltat, cât și cu ceilalți semeni de pe pământ cu care împărtășește nevoi, aspirații și valori comune.

Păstrarea identității naționale de către comunitățile românești echivalează cu păstrarea „codului genetic” cultural, istoric, filosofic al poporului nostru pe care ele îl reprezintă fie ca grup majoritar, fie ca grupuri etnice minoritare în medii multietnice din țară sau din afara ei.

2. Reminiscențe medievale.

Procese aculturative

Identitatea națională și identitatea etnică, deși realități profunde, cu adânci rădăcini în istorie, în structurile intelectuale și afective de personalitate, ele, totuși, nu sunt invulnerabile în fața unor procese de largă anvergură precum tendințele de asimilare, multiplicarea contactelor cu o lume din ce în ce mai diversă, europenizarea sau globalizarea.

De pildă, identitatea națională a comunităților românești are de înfruntat tendințele tot mai manifeste de asimilare din partea unor etnii cu reminiscențe dominatoare, urmașe ale vechilor imperii, cum este cazul maghiarilor în România și al rușilor și ucrainenilor în Republica Moldova și, respectiv, în Ucraina. Deși depășite istoric, vetustele structuri și mentalități imperiale reînvie în forță, anulând dreptul la afirmarea, manifestarea și dezvoltarea identității grupurilor etnice românești majoritare sau minoritare. Dictatul sau ademenirea cu beneficii materiale, sociale, culturale – strategii istorice ale maghiarilor – sunt ușor de sesizat în Legea statului maghiarilor din afara granițelor Ungariei, după cum în Republica Moldova este limpede pentru orice român de bună credință că, după revenirea la putere a comuniștilor și reinstaurarea puterii dominatoare a forțelor rusofile, s-a ajuns ca românii să fie considerați minoritate, limba oficială să fie numită limba moldovenească, alături de care vor să introducă și limba rusă, iar reprezentanții forțelor românești unioniste să fie eliminați din parlament.

Bătălia pentru identitate este și va trebui să rămână o preocupare permanentă în mediile multietnice în care un grup încearcă să-și impună supremația asupra celorlalte, anihilând-

du-le șansa de exprimare. Ea se diminuează sau chiar poate dispărea unde se instaurează un climat bazat pe relații armonioase, echilibrate, de pe poziții de egalitate și parteneriat autentic între toate grupurile etnice, fie ele majoritare sau minoritare.

Conservarea identității comunităților românești poate fi urmată de o reală dezvoltare și înflorire în condițiile unor contacte cultural-etnice intense, bazate pe respect și recunoaștere valorică pozitivă. Totuși, magnitudinea și intensificarea, la scară mondială, a proceselor aculturative între indivizi, grupuri și popoare este, simultan, un factor de fragilizare și de consolidare a identității naționale. De fragilizare, în condițiile unei slabe susțineri naționale prin stimulente economico-sociale și morale a populației etnice și ale unei slabe consistențe interne a conștiinței și sentimentului național la indivizi, grupuri sau comunități etnice. De consolidare și dezvoltare a identității naționale, în situația unor indivizi, grupuri sau comunități puternic susținute și coezive, cu conștiință și sentimente naționale construite pe o solidă educație națională realizată în familie, școală, societate și biserică, pe o largă cultură și temeinică pregătire profesională.

Procesele aculturative exprimate în acceptarea liberă a modelelor culturale specifice unui alt grup etnic sunt benefice pentru că îmbogățesc patrimoniul etno-cultural al comunităților și exprimă forța de atracție pe care o exercită elementele unei culturi asupra alteia. Avem în acest caz de-a face cu comunități simbiotice caracterizate prin dezvoltare identitară reciprocă și armonioasă. Cercetările efectuate în Dobrogea, Banat, zona Sibiu-Brașov pe comunități multietnice au relevat această simbioză fructuoasă între toate grupurile etnice ce conviețuiesc în sate sau orașe.

Natura discordantă am descoperit-o în județele cu majoritate maghiară unde simbioza a fost înlocuită cu segregarea, tensiunea și conflictul datorită tendinței de dominare economico-socială, culturală și spirituală a etniei maghiare asupra celorlalte grupuri etnice.

Marginalizând comunitățile românești și cultura lor, falsificând istoria și realitățile socio-etnice contemporane, liderii grupurilor etnice maghiare au deviat cursul normal al vieții comunitare în localitățile cu structuri multietnice. S-au ghettoizat în structuri organizaționale de natură socială, culturală, educațională și civică, în numele nevoii de a-și conserva identitatea națională, deși aceasta nu le-a

fost niciodată pusă în pericol. Au respins sistematic și grosier cultura, istoria și conviețuirea alături de și împreună cu românii, condamându-se la izolare, infatuare și, în cele din urmă, la sărăcie sufletească și valorică.

Activismul lor etnic, mobilizarea lor agresiv etnicistă, totdeauna potrivnică conviețuirii în respect și bună înțelegere cu românii sunt factori de slăbire a coeziunii comunității multietnice, chiar mai mult, de sfâșiere a ei, de fărâmițare a potențialului ei creator în folosul tuturor. Separarea și hiper-organizarea în tot felul de asociații, ligi, societăți etc. trădează scopurile iredentiste și șovine ale maghiarilor, strategia de desprindere de România și de alipire la Ungaria pentru refacerea fantomaticii Ungarii Mari a Sfântului Ștefan. Revendicările de autonomie administrativă, teritorială, culturală, educațională nu vizează în nici un fel păstrarea identității pe care și-o consolidează, în fapt, pe zi ce trece, ci includerea lor în comunitatea națională a Ungariei, așa cum, indirect, preconizează și prin legea statutului maghiarilor din afara Ungariei și, apoi, desprinderea zonei de România.

De la aceste trăsături pornind, putem aprecia comunitatea etnică maghiară ca o comunitate disjunctivă, permanent opozantă, în tensiune, conflictuală, frecvent revendicativă, niciodată satisfăcută. Deși face apel totdeauna la principiile și valorile europene, în practică promovează o atitudine medievală, antidemocratică și ne-europeană.

În consecință, comunitățile românești și românii din localitățile cu majoritate maghiară nu conviețuiesc, ci viețuiesc sau supraviețuiesc alături de maghiari care, arborând aerul de stăpâni și dominatori, îi marginalizează, îi disprețuiesc și umilesc pentru a-i decide fie să treacă în rândurile lor ca „secui-români”, crescându-le artificial ponderea numerică, fie „să-și ia lumea în cap”, migrând spre alte zări din țară, ca să rămână români.

Schimbul cultural interetnic care ar trebui să fie normal între două grupuri ce trăiesc pe același teritoriu de peste un mileniu se păstrează numai la nivel bazal, microsocioal, între indivizi și grupuri mici, precum familia mixtă sau vecinătatea, acolo unde acestea nu sunt alterate de aspirații revizioniste. Altfel, politica guvernelor ungare de la Budapesta și a U.D.M.R.-ului „a avut grijă” să construiască în comunitățile mixte scenarii pentru un climat de perpetuă neliniște, tensiune și revendicare, climat nepropice statuării unor relații de armonie

și conlucrare în interesul întregii obști comunitare, indiferent de etnie, mai ales în ultimul deceniu.

Iar proiectele Ungariei de a dirija destinele maghiarilor din afara granițelor în numele comunității maghiare unitare, au degradat și mai mult relațiile interetnice dintre români și maghiari, și așa puțin cordiale și rar armonioase în ultimii 12 ani, în sensul atragerii maghiarilor, inclusiv a românilor tentați de facilitățile oferite de guvernul ungar, spre Ungaria și valorile ei. Se destramă intens și în profunzime țesătura relațiilor sociale din comunitățile plurietnice în care există populație maghiară, conducând la discriminări, mai mult, la disoluție în viața socială a colectivității umane. În această situație, având în vedere starea economică mai precară a țării noastre, pe de o parte, și statutul economic și politic mai avansat al Ungariei care este deja membră NATO și propusă spre aderare la UE într-o perspectivă mai apropiată, pe de altă parte, „inițiativele” ungare sunt cel puțin indecente, dacă nu imorale și încalcă sever demnitatea poporului român.

Că Legea statutului maghiarilor duce la tulburarea păcii și liniștii sociale, la destrămarea tramei sociale în zonele cu maghiari și constituie un mijloc de șantaj față de guvernul român, căruia, apoi, i se propun tot felul de târguri și oferte, s-a demonstrat și cu prilejul protestului lucrătorilor din județul Bihor care, nemulțumiți de rezultatele propriei lor munci, s-au încolonat în peste 100 de autoturisme să plece la muncă în Ungaria și să primească legitimația de maghiar. Cu acest eveniment s-a demonstrat că Ungaria și-a realizat multiple țeluri și, în primul rând, acela de a neliniști o țară, de a crea mijloace de presiune și de discordie nu numai între români și maghiari, dar și între români și români și, nu în ultimul rând, de a demonstra Europei că măsurile ei sunt atractive și pentru ne-maghiarii care vor să se înroleze în rândurile lor. Ca urmare a acestei stări de lucruri, Primul ministru ungar Victor Orban a început să discute de pe poziții de forță, asigurând statul român că țara sa va găsi soluții pentru aplicarea Legii statutului maghiarilor în România în pofida respingerii ei de către autoritățile române.

3. Integrarea europeană

În fața comunităților românești din țară și de afară mai apar și alte provocări în ceea ce privește

păstrarea identității lor naționale, provocări ce survin din amplele procese contemporane ce se desfășoară la nivel continental și mondial.

Integrarea europeană și euroatlantică sunt procese pentru care în România s-a obținut cel mai ferm și larg consens național, începând de la forțele politice până la omul de pe stradă, prin aceasta demonstrându-se aspirația neînvinsă de nimeni și de nimic a românilor de a se înscrie cu zestrea lor valorică și culturală în rândul popoarelor dezvoltate, democratice.

Așa cum afirmă promotorii lor occidentali, integrarea europeană și euroatlantică nu reprezintă un scop în sine, ci modalitatea cea mai adecvată ca Europa Centrală și de Est să-și asigure stabilitatea și securitatea proprie.

Pentru realizarea Statelor Unite ale Europei, marele diplomat român Nicolae Titulescu lansa un apel încă din 1934 care „prin clarviziunea lui, depășește frontierele cunoașterii” cum afirmă Andrei Popescu și Ion Jinga¹. El spunea: „Europeni! 1. Cu toată opoziția și contra tuturor, aveți încredere în Uniunea Europeană. 2. Cu ocazia alegerilor naționale, nu votați decât pentru un partid care militează în favoarea creării unei zone economice europene unificate. 3. Difuzati pe lângă parlamentele naționale europene ideea instituirii unui Parlament comun. 4. Cereți constituirea unei armate europene comune și introducerea unei monede europene unice. 5. Cereți un statut autonom pentru state, regiuni și orașe în cadrul Statelor Unite ale Europei. 6. Studiați într-un spirit european. 7. Respectați celelalte naționalități. 8. Luptați pentru a elibera economia de povara birocrăției. 9. Luptați pentru legi și instituții care permit dezvoltarea socială. 10. Cine se bate pentru Uniunea Europeană favorizează pacea mondială” (4).

La o analiză atentă, toate cele 10 imperative propuse de neîntrecutul diplomat de rang european au devenit în zilele noastre cerințe de îndeplinit pentru aderarea la UE, ceea ce îi confirmă pe deplin spiritul previzionar în evoluția Europei.

Trecerea de la 15 membri, câți cuprinde în momentul de față UE, la circa 28-32 membri în viitorii ani, reclamă o profundă reorganizare din interior a acestei organizații. Reforma instituțiilor comunitare se impune cu necesitate pentru a asigura o bună funcționare a structurilor viitoare. De aceea ea este considerată „o prioritate absolută ca etapă în construirea <<scheletului>> instituțiilor Europei de mâine, pentru că lărgirea UE prin admiterea

unui număr de alte 12 state fără o reformă prealabilă a instituțiilor și procedurilor de decizie ar duce la paralizia funcționării administrației comunitare” (idem, p. 120).

În ceea ce privește posibilele configurații ale continentului nostru, specialiștii problemei rețin patru scenarii². Gavrilă Sonea citează lucrarea istoricului german Rudolf von Thadden „Uniți în diversitate” care afirmă că deși se recunoaște ireversibilitatea procesului de unificare europeană încă nu s-a decis în ce direcție se va îndrepta. Istoricul german spune că germanii sunt tributari unor idei federaliste în conformitate cu experiența lor istorică, susținând concepții adecvate statului federal. Englezii afirmă exact contrariul și se tem de federalizare ca dracul de tămâie. Francezii continuă să mizeze pe o Europă a patriilor, respectiv a națiunilor, pentru că fără tradițiile naționale se simt lipsiți de apărare în înfruntarea cu vârtejul globalizării. Italia și Spania susțin preponderent o Europă a regiunilor, iar o însemnată parte a oamenilor din Europa preferă chiar o Europă a cetățenilor.

Pentru analistul român Gavrilă Sonea, problema esențială este dacă actuala conducere politică a țării cunoaște în profunzime viziunile privind chipul viitoarei Europe, esențial diferite, și impactul posibil al fiecăreia dintre ele asupra dezvoltării suverane, ca și asupra viitorului poporului român. Iar dacă organismele centrale ale statului român au deja o viziune proprie, științific fundamentată, pe bună dreptate, el solicită ca națiunea română să-i afle conținutul, strategia de realizare și efectele asupra locului și rolului pe care-l va juca România în rândul statelor avansate și independente ale Europei din care face parte.

Unificarea Europei sub aceleași simboluri, adică, același steag, imn, aceeași monedă și deviză a căror semnificație trebuie cunoscută de toți candidații nu este ușor de realizat, cu atât mai mult în condițiile largirii ei viitoare. Crearea unității în diversitate – deviză a UE – va fi un proces îndelungat având în vedere marile diferențe, chiar discrepanțe de dezvoltare și interese economice și sociale ce despart unele țări de altele.

Întrucât cunoașterea semnificațiilor pe care le au simbolurile UE este un mod de a ne apropia mai mult de ea, în cele ce urmează, le reproducem pe scurt din documentele UE.

Drapelul albastru cu 12 stele devenit oficial drapelul Comunității Europene reprezintă popoarele Europei. Stelele formează un cerc,

simbol al uniunii. Dispuse precum orele pe cadranul unui ceas, numărul lor, invariabil 12, simbolizează perfecțiunea și plenitudinea. Numărul de stele nefiind legat de numărul statelor membre, drapelul nu va fi modificat cu ocazia extinderii viitoare a Uniunii. Fiecare țară își păstrează propriul drapel.

Imnul European este „Oda bucuriei”, preludiul celei de a patra părți a Simfoniei a IX-a de Ludwig van Beethoven. A fost adoptată ca imn european de către Șefii de Stat și de Guvern din țările Uniunii Europene, reuniți în cadrul Consiliului European, în iunie 1985, la Milano. Fiecare țară își păstrează imnul național. Nu s-a stabilit o versiune oficială pentru textul imnului.

Moneda unică, Euro, începând cu 1 ianuarie 1999 a devenit moneda europeană unică. Bancnotele și monedele Euro vor fi distribuite începând cu 1 ianuarie 2001. Sigla monedei Euro este inspirată din litera epsilon a alfabetului grec, Grecia fiind considerată leagănul comun al civilizației europene, și de prima literă a cuvântului Europa. Cele două linii paralele simbolizează stabilitatea Euro.

Deviza pentru Europa Unită este „unitate în diversitate” și funcționează de la 4 mai 2000. A fost selectată de un mare juriu european din care au făcut parte personalități din fiecare stat membru al Uniunii Europene, în urma unui concurs la care au participat 80.000 de tineri între 10-20 ani.

Familiarizarea cu simbolurile și însușirea bazată pe sentimente afective pozitive a semnificațiilor lor de către membrii statelor candidate la aderare este un prim pas de adeziune a lor la marea provocare continentală la care sunt expuse.

Cum se va împăca loialitatea față de Europa unită cu patriotismul național – de care vorbea Dimitrie Gusti, referindu-se la cele mai profunde sentimente față de propria țară și propriul neam – viitorul va decide. La fel de spinos este și răspunsul la întrebarea: Cum se va transpune în practică scenariul unei Europe ca „zonă transatlantică de liber schimb în cadrul NATO”, sau ca „uniune flexibilă de state” și care va fi impactul ei asupra identității României ca „stat național suveran și independent, unitar și indivizibil”?

Până unde va merge cedarea de suveranitate către organismele UE și va servi aceasta „realizării aspirațiilor vitale, din totdeauna, ale poporului român de a trăi liber și de a-și ridica în proporții hotărâtoare, prin propriile forțe și

pentru sine ȚARA?” continuă să se întrebe Sonea.

Întorcându-ne la tema discursului nostru, se impune să punem în lumină ce perspective de păstrare a identității etnice, culturale oferă aderarea la UE comunităților etnice fie ele majoritare sau minoritare.

Analizând politicile UE, dintru început se afirmă că: „La baza întregii construcții europene a stat voința de a lucra împreună, pe baza unor interese comune” pentru că s-a ajuns la convingerea că în unele domenii se pot obține rezultate mult mai bune la nivel european decât la nivel național. Existența politicilor comune conferă unicitate Uniunii Europene pentru că demonstrează acceptarea transferului de suveranitate, în limite bine stabilite, către instituțiile europene.

Tratatul de la Maastricht din 1993 a reglementat problemele privind cultura la nivel european promovând o politică comunitară în domeniu.

Pentru noi, interesante sunt prevederile privind cultura cu adresă națională cuprinse în politicile UE. În acest sens, Tratatul introduce ca obiectiv al politicilor comunitare necesitatea de a contribui la asigurarea unei educații și pregătiri profesionale de calitate și la sprijinirea dezvoltării culturilor statelor membre. El oferă baza legală pentru subvenționarea promovării culturii și conservarea patrimoniului cultural.

Sistemul de burse și subvenții financiare oferit de UE pentru învățământul preuniversitar și universitar din țara noastră este o premisă reală pentru pregătirea noastră de aderare la UE.

Esențialul este ca liderii comunităților etnice românești să învețe să se înscrie cu proiecte valabile și viabile în programele UE de susținere financiară a culturii și învățământului din localitățile în care trăiesc.

Acțiunile comunitare în domeniul cultural sunt generoase și atente la diferențele culturale. Ele se referă la dezvoltarea culturii statelor membre, la respectarea, totodată, a diversității naționale, la conservarea bunurilor culturale devenite patrimoniu european, la întărirea cooperării dintre statele membre și sprijinirea schimburilor culturale.

Pentru comunitățile din medii plurietnice poate fi folosit, valorificat Programul Phare „Dimensiunea Culturală a Democrației” – Fondul Euroart menit să ducă la creșterea nivelului toleranței interetnice în comunitățile

multiculturale, la intensificarea cooperării interculturale.

De pildă, Programul Cultura 2000 funcționează în perioada 2000-2004, se adresează tuturor operatorilor din domeniul cultural și are drept scop sprijinirea cooperării europene în domeniul culturii prin promovarea dialogului cultural, a creativității și schimburilor culturale în spațiul european, precum și promovarea diversității culturale, a patrimoniului cultural comun.

Citind despre aceste proiecte europene nu poți să nu faci o comparație elementară, pe de o parte, între dezideratele nobile ale UE privind promovarea dialogului intercultural, a diversității și moștenirii culturale comune, și, pe de alta, tendințele primitive, tribale ale maghiarilor de a se izola, de a refuza schimbul și dialogul cultural, de a respinge muzeele cu un patrimoniu cultural comun, cum în comun pe același teritoriu au trăit peste 1000 de ani și de a-și crea numai „Muzeu secuiești”, aruncând, în schimb, în subsoluri piesele ce atestă vechimea românilor. Ce departe sunt de Uniunea Europeană și cât de fals folosesc limbajul european! Liderii maghiari cu toate că excelează în afirmarea normelor și principiilor europene, în fapt, se manifestă contrariu oricăror valori și așteptări europene. Însă datorită dezvoltării economice și puternicului lobby pe care și l-au construit în Europa și în lume au deja un pronunțat avans în aderare, deși continuă să se comporte ca pe vremea vetustului imperiu austro-ungar.

În aceste condiții, singura soluție este ca prin documente, lucrări și presă, Guvernul României, comunitățile românești să sesizeze Uniunii Europene comportamentul lor real nedemocratic și medieval pe care adeseori aceasta îl acceptă în mod tacit, chiar îl tolerează.

Pe lângă luminile pe care le emană programele Uniunii Europene se cuvine să relevăm, în același spirit științific și posibilele umbre ale procesului de integrare europeană. Apreciată ca prima treaptă spre globalizare, proces în care cultura popoarelor mici și mai puțin dezvoltate economic poate fi puternic păgubită datorită supremației culturale a țărilor puternice, și integrarea europeană, poate manifesta această tendință. De aceea, evitarea uniformizării culturale prin care s-ar servi același „menu cultural” tuturor europenilor trebuie să fie o preocupare de fond a managerilor UE în probleme culturale. Benefic ar fi ca pe lângă valorile și modelele culturale

comune tuturor membrilor UE să se promoveze, cu aceeași asiduitate, și valorile și tradițiile culturale specifice fiecărui popor și grup etnic pentru că numai astfel capătă viață principiul și deviza UE „UNITATE ÎN DIVERSITATE”.

În același timp, protejând și dezvoltând cultura popoarelor mai mici, a diverselor comunități etnice din mediile multietnice se asigură și protecția și dezvoltarea identității lor naționale și etnice, cultura semnificând identitate, iar identitatea cultură.

Europa statelor naționale sau a națiunilor, deși nu este o viziune agreată de toate țările membre ale UE, așa cum am văzut anterior, este o opțiune și a multor reprezentanți ai României care văd în națiune și statul național forma de organizare politico-administrativă și socio-culturală care exprimă cel mai adecvat interesele istorice ale neamului nostru. Însăși identitatea europeană are sens în contextul națiunilor și al statelor naționale componente ale Europei pentru că acestea individualizează și personalizează popoarele, valorile și cultura lor. Altfel, nici nu este de conceput o identitate europeană puternică întemeiată pe mulțimi gregare, anonime, fără identitate și contur cultural propriu.

Interacțiunea identitate națională – identitate europeană este fructuoasă de ambele părți, în sensul că identitatea națională consolidează și diversifică formele de expresie ale identității europene, iar identitatea europeană constituie o încoronare, o dezvoltare pe o nouă treaptă a identității naționale.

În cazul Europei, identitatea europeană a început deja să devină un obiectiv în programele de educație a cetățenilor viitoarei Europe unite. Inocularea în viața de fiecare zi a valorilor și normelor preconizate de o Europă solidară și transformarea lor în acțiuni și fapte de practică nemijlocită se va institui în una din cele mai importante mutații în existența bătrânului continent.

Identitatea europeană a început deja să fie adoptată de membrii țărilor ce fac parte din Uniunea Europeană și care prin spațiul Schengen pot circula nestingheriți peste frontierele reciproce, ca și capitalurile, bunurile și serviciile. Dar chiar în aceste condiții, germanul rămâne german, francezul francez ș.a.m.d., identitatea națională rămânând axul central în jurul căruia va gravita identitatea europeană, ca fiind singura care conferă bogăție și culoare generalului desemnat sub numele de identitate europeană.

În accepția noastră, identitatea europeană nu semnifică pierderea identității naționale, ci subsumarea ei unei entități superioare prin conservare și dezvoltare. Ea poate fi apreciată ca un succes al efortului uman de realizare a unității în infinita ei diversitate, ca un efort de solidarizare a tuturor locuitorilor continentului în calitate de ființe umane având la bază scara de valori creată de strămoșii lor de-a lungul secolelor.

Cu extinderea Uniunii Europene și a NATO spre frontul de răsărit și de sud, însuși continentul va fi mai puternic și mai coerent în acțiunile și deciziile sale politice, economice, militare și culturale. Va fi depășită fracturarea produsă după al II-lea Război Mondial, iar popoarele își vor regăsi unitatea lor primordială într-o structură instituțională și de decizie care să le exprime interesele.

Joschka Fischer, ministrul de externe german, recunoaște într-un interviu acordat cotidianului britanic „Financial Times” „că există o puternică presiune ca UE să evolueze spre o federație a statelor naționale, chiar dacă federalismul are întreaga lui simpatie”.

Unirea statelor naționale europene într-o formațiune statală superioară, într-o Confederație Europeană, va semnifica transferul unei părți a suveranității monetare, financiare, de apărare și de politică externă unor organisme europene comune, dar nu pierderea totală a suveranității care rămâne atributul popoarelor și statelor lor.

În acest context, comunitățile etnice și naționale își pot manifesta în deplină libertate trăsăturile specifice ce le dă unicitate și culoare. Problema care apare, totuși, este dacă nu cumva și în această posibilă Confederație de state cu drepturi egale nu se vor găsi unele – ca Ungaria – care să pretindă a fi „mai egale” decât celelalte și, în virtutea acestui fapt, să-și impună pretențiile „istorice” de dominare și extindere dincolo de granițele în care trăiesc.

De aceea, aplicarea unor standarde unice, universal-valabile pentru toți membrii rămâne singura soluție valabilă pentru ca în Europa să domine valorile păcii, înțelegerii, respectului și cooperării spre binele fiecărui membru și al întregii comunități europene.

Europa va deveni cu adevărat o comunitate europeană când va cuprinde toate țările, de la Atlantic la Marea Neagră în calitate de factori activi, creativi în construirea unui continent-casă ospitalieră a tuturor locuitorilor lui.

4. Mondializarea

Proces complex, de natură politică, economică, financiară, militară și culturală, mondializarea sau globalizarea stârnește temeri și puternice proteste în rândul reprezentanților țărilor sărace și în curs de dezvoltare din cauza efectelor lui nocive asupra identității și vieții lor naționale. Proces obiectiv determinat de puternica dezvoltare a producției, tehnicii, capitalurilor și informațiilor, globalizarea se desfășoară cu pași repezi în zilele noastre chiar dacă reprezentanții ei din cele mai puternic dezvoltate state ale lumii sunt întâmpinați cu valuri de demonstrații greu de stăvilat ca în Seattle, Davos, Tokio, Washington, oriunde se întrunesc. Desfășurarea în forță a demonstrației de la Genova din iulie 2001 în care au fost antrenați peste 100.000 de protestatari, soldată cu o victimă și mulți răniți a stricat liniștea Reuniunii G8 formată din șefii de state și guverne ai SUA, Angliei, Franței, Germaniei, Italiei, Canadei, Japoniei și Rusiei care își propuseseră să dezbată problemele economice și politice ale lumii. Uriașa demonstrație anti-globalizare a pus în încurcătură pe liderii globalizării nevoiți să se refugieze, pentru a-și continua discuțiile, la bordul paghebotului de lux „European vision” lansat la apă numai cu o lună în urmă.

Globalizarea se realizează, în primul rând, la nivelul economiei, al producției de mărfuri și al consumului cu ample consecințe uniformizatoare, cum este McDonald-izarea lumii. Ea este urmată de globalizarea la nivel politic, militar și cultural, modelele occidentale sau americane impunându-se în toate aceste domenii fie prin atracție, fie prin presiune.

Dintre toate formele de globalizare, cea mai amplu analizată și criticată este globalizarea culturală, creatoare a unei civilizații globalizate. Cu privire la globalizarea culturală cel mai mare pericol asupra căruia atrag atenția cercetătorii problemei este pierderea propriei identități prin difuziunea mărfurilor, bunurilor și modelelor occidentale și americane, preluarea lor necritică în modul de viață cotidian și renunțarea la bunurile și valorile proprii, naționale în favoarea celor străine.

Pe lângă scenariul omogenizării culturale impusă de hegemonia economică și culturală a celor puternici, un alt scenariu proiectează în viitor în locul unei societăți mondiale o multitudine de lumi paralele în care lumea ar trăi fragmentată și în competiții multiple.

Dacă scenariile de sus pun accentul pe aspectele negative ale globalizării sau ale fragmentării lumii actuale, altele încearcă să pună în lumină laturile lui benefice. De pildă, profesor dr. Dinu Marin spune că globalizarea provoacă adversitate pentru că schimbarea masivă pe care o produce strică stilul comod în care oamenii percep realitatea. El afirmă ideea îndrăzneță că globalizarea construiește de fapt altceva, anume o civilizație, constituie un salt care ne duce cu adevărat în umanitate prin anularea barierelor materiale, administrative și de mentalitate fixate de spațiu. Globalizarea – continuă el – sublimează geografia, rămânându-i umanității să joace exclusiv cartea timpului. Teamă de globalizare este expresia neputinței de a face istorie pe cont propriu. În forma ei matură presupune existența progresivă a structurilor de decizie politică globală care să facă funcțională societatea globală pe suportul economiei globale. Globalizarea nu este altceva decât calea naturală spre depășirea locurilor înguste ale umanizării în care riscă să rămână blocate energiile progresului³.

Dinu Marin pune în discuție inevitabilul raport între național și globalizare. Redarea lui este interesantă pentru că deschide noi orizonturi de cunoaștere.

În concepția sa, globalizarea este un proces de factură transnațională în sensul că naționalul nu mai poate fi suficient sieși, întrucât blochează circulația liberă a valorilor. Ea aduce naționalul la condiția de parte a diversității, sugerează o lume policentrică în care decizia se delocalizează, în timp ce rezultatele ei se universalizează. El consideră integrarea europeană o treaptă funcțională a globalizării ce are ca obiectiv crearea comunității continentale, o formă a lumii policentrice globale.

Tranziția românească, după Dinu Marin, nu ar trebui să aibă alt tablou de comandă decât cel fixat de structurile UE pentru a face apte societatea, politica și economia românească să se cupleze la societatea, politica și economia europeană ca să se obțină o macrostructură performantă pentru societatea, politica și economia globală.

Managementul politic, subliniază el, ar avea o șansă unică în istorie de a arde cu folos etapele istoriei și de a face un salt spectaculos în viitor luând drept țintă ceea ce prefigurează globalizarea. El îndeamnă pe români să abandoneze stilul de muncă sub deviza „merge și așa” și să nu fie perdanti în concurența globală în care se angajează prin integrare. Integrare

înseamnă încredere în forțele proprii și grija de a nu eșua în proiect – afirmă cu fermitate el.

Concluziv, Dinu Marin subliniază că integrarea este până la urmă o cedare de obișnuințe, de identitate și de atribuții. Este o pierdere de suveranitate. Însă, ca toate acestea să însemne un spor de bine pentru români, ei trebuie să învețe să spună și NU, pentru ca negocierea să fie reală. Prin ultima frază autorul, indirect, face o bine meritată critică a autorităților românești care, lipsite de demnitate și mândrie, adeseori, fac concesii dincolo de limitele rezonabile și, mai ales, ale apărării interesului național.

Ca cercetător de teren în domeniul culturii, ceea ce se relevă fără nici o dificultate este, totuși, faptul că globalizarea afectează puternic cultura în general, cea locală și tradițională în special. Or, fără tradiții și obiceiuri un popor este fără rădăcini. Uniformizarea modelelor culturale prin programele TV și computer este devastatoare pentru culturile naționale și locale, pentru promovarea și dezvoltarea originalității și bogăției lor etnice. Le face incapabile să răspundă cu multiple alternative la presiunile vremii. Mai mult, reduce capacitatea inventivă a fiecărui popor.

Specialiștii în cultură recunosc că în condițiile globalizării, conservarea și dezvoltarea patrimoniului cultural fie el construit, oral, scris sau trăit devine o necesitate de prim ordin pentru apărarea identității și diversității culturale. De aceea, Mihail M. Cernea, remarcabil sociolog român la Banca Mondială, consecvent apărător al identității naționale și culturale a popoarelor în general, al celor în curs de dezvoltare în special, pentru că ele sunt cele mai expuse efectului devastator al globalizării, pledează pentru o puternică dezvoltare a identității culturale și naționale în scopul transformării efectelor negative ale globalizării în factori pozitivi, de rezistență, la tendințele de globalizare omogenizatoare și uniformizante. Un mijloc eficient de luptă împotriva hazardului globalizării și subevaluării culturii locale – afirmă el – îl constituie conservarea patrimoniului cultural⁴ care, prin valoarea sa educativă, înseamnă mai mult decât glorificarea obiectelor fizice.

Patrimoniul cultural cuprinde o lume de semnificații privind istoria și identitatea acumulate în timp. El este memoria colectivă a popoarelor. Fără el nu se poate da răspuns la întrebările perene ale grupurilor umane, precum: Cine am fost noi? Cine suntem noi? Cine

urmează să devenim? Tendințele contemporane de globalizare fac răspunsurile culturale la aceste întrebări și mai importante pentru fiecare națiune.

Într-un echilibru specific concepției sale, Mihail M. Cernea relevă atât latura pozitivă, cât și cea negativă a globalizării. El arată că deși tendințele de globalizare economică cresc uneori diversitatea culturală, mai des ele tind să constituie un risc pentru pluralismul cultural, întrucât cresc uniformitatea și determină pierderea identității. Pentru a rezista tendințelor omogenizatoare antrenate de globalizarea comerțului și comunicațiilor, identitatea culturală și diversitatea pot fi consolidate și apărate prin conservarea patrimoniului. Citează pe Jean-Louis Sarbib, un colaborator de cercetare, care spune: „Dacă noi toți trebuie să construim un sat global bun, noi trebuie mai întâi să cunoaștem bine satul din care noi venim”. Identitățile naționale mai puternice pot, la rândul lor, să facă societățile să participe cu contribuții mai mari, cu efecte pozitive în tendințele de globalizare și schimburile de comunicații, respingând influențele standardizatoare culturale⁵.

Pentru că în concepția noastră națiunea și identitatea națională rămân reperele fundamentale de distingere sau diferențiere a popoarelor și culturilor, noi considerăm că trebuie apărate, conservate și dezvoltate pentru a asigura progresul continuu al purtătorilor lor la nivelul țărilor din care fac parte, ca și la nivel global.

Afirmația rămâne valabilă și pentru comunitățile românești ce conviețuiesc în medii multietnice: ele trebuie să militeze pentru păstrarea culturii tradiționale pe care au moștenit-o de la strămoși, s-o dezvolte și s-o îmbogățească cu achizițiile lumii contemporane făcând, astfel, dovada puterii lor creatoare, a puterii lor de a asimila noul, de a fi în pas cu lumea în care trăiesc, trasându-i contururile și direcțiile de evoluție corespunzător datului lor socio-cultural.

În fluxul proceselor contemporane de intensificare a contactelor dintre culturi, de integrare europeană și de globalizare, comunitățile românești din medii multietnice trebuie să-și găsească culoarul lor de afirmare și dezvoltare, să-și valorifice vocația lor de deschidere la schimbare și la nou, păstrându-și nota de originalitate și distincție pe care le-o conferă o istorie în care uneori au fost învinși, dar niciodată înfrânți. Ele reprezintă poporul român din totdeauna, prezent în istorie și în Europa, profund

legat de valorile sale – rod al creației proprii, dar și al prelucrării ingenioase a împrumuturilor din alte culturi – valori cu care s-a prezentat în lume și pe care le-a dăruit cu generozitate lumii îmbogățind tezaurul culturii universale.

Sincronizându-se valorilor autentice pe care lumea de azi le izvodește, comunitățile românești își asigură un loc de frunte nu numai în contemporaneitate, dar și în hrisoavele posterității, demonstrând că tot ce-i românesc nu pierie și nici nu va pieri.

Note

1. ANDREI POPESCU, ION JINGA, *Organizații europene și euroatlantice*, Lucrare publicată sub egida Consiliului Legislativ, Lumina Lex, 2001, 196p.
2. PROF. UNIV. DR. GAVRILĂ SONEA, *Uniunea Europeană – model pentru integrarea și cooperarea unor state suverane*, în Supliment săptămânal al ziarului „Economistul”, nr. 210 din 20 noiembrie 2000, pp. 1 și 4.
3. PROF. DR. DINU MARIN, *România riscă să eșueze din nou în proiect*, în „Economistul”, nr. 728 din 7 noiembrie 2000, pp. 1 și 3.
4. MICHAEL M. CERNEA, *Cultural Heritage Preservation and Management in the MENA Region*, Executive Summary, July 2000, Social and Economic Development Group Middle East and North Africa Region, World Bank, 2000, pp. 6, 21.
5. MICHAEL M. CERNEA, *Cultural Heritage and Development. A Framework for Action in the Middle East and North Africa*, Orientations in Development Series, The World Bank, Middle East and North Africa Region, 2001, p. 34.

Abstract

The Romanian communities from multiethnic areas in the tide of today's processes

A complex political, economic, financial, military and cultural process, the globalization provokes fears and strong protests among the representatives of the poor and developing countries, because of its noxious effects on their national identity and existence.

In the tide of today's processes of intensifying contacts between cultures, of European integration and globalization, the Romanian communities from multiethnic areas must find their own way to distinguish themselves and develop, to reevaluate their readiness to change and accept the new, keeping the originality and distinction bestowed upon them by a history in which they were sometimes defeated, but never broken.

Dr. Maria Cobianu-Băcanu

Sociolog, Institutul de Sociologie al

Academiei Române

București, Calea 13 Septembrie, nr. 13

Tel.:01/3232552 (domiciliu)